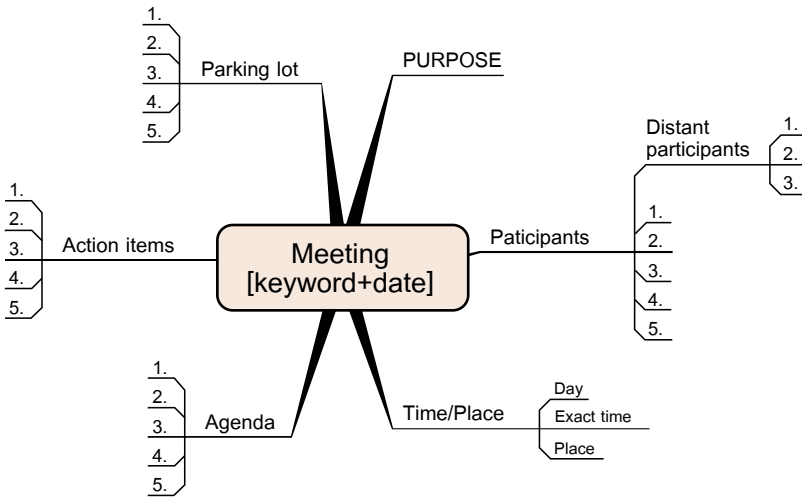

คิดแบบ Mind Map

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชต ชมภูนิช
ratchot@gmail.com

แผนภูมิความคิด หรือ Mind Map ถือเป็นเครื่องมือช่วยจัดระเบียบข้อมูลที่ยุ่งเหยิงอยู่ในสมองของเราให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการนำไปใช้ Mind Map เป็นเครื่องมือสากลที่ริเริ่มโดย Mr. Tony BUZAN นำมาใช้จนแพร่หลายและได้รับความนิยมไปทั่วโลก แผนภูมินี้เลียนแบบการทำงานของสมองด้วยการใช้รูปภาพสัญลักษณ์แทนคำหรือเนื้อหาในเรื่องราวที่เราสนใจหรือคิดให้มีความเข้าใจได้ง่ายขึ้นเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้งานในลักษณะอื่นๆ ต่อไป เช่น แก้ปัญหา เขียนบทความ เขียนหนังสือ และอื่นๆ นอกจากนี้ภาพความคิดจาก Mind Map ยังทำให้เรามองเห็นกระบวนการเชื่อมโยงเนื้อหาของข้อมูลดังกล่าวได้ทั้งในแง่ภาพรวมและในแง่รายละเอียด รวมทั้งยังเอื้อต่อการแตกแขนงข้อมูลย่อยๆ ในความคิดให้ขยายต่อเนื่องไปโดยไม่สิ้นสุดอีกด้วย

แนวคิดการนำภาพหรือกลุ่มคำมาแทนข้อความที่มากมายและซับซ้อนจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อคนทั่วไปที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาภาพให้มองเห็นความคิด (ที่เป็นตัวอักษร) เป็นรูปภาพและใช้ภาพสื่อแทนความหมายในความคิดของตนเองได้อย่างชัดเจนและรวดเร็ว แต่เมื่อพิจารณาระเบียบวิธีคิดของสถาปนิกจะเห็นได้ว่า เราเคยชินกับวิธีการคิดและการอธิบายความด้วยภาพอยู่แล้วมาโดยตลอดทั้งการเรียนและการทำงาน จนอาจกล่าวได้ว่าสถาปนิกเรามีวิธีคิดแบบ Mind Map กันอยู่แล้ว

สิ่งที่น่าสนใจ คือ เมื่อสถาปนิกต้องการนำข้อมูล (ภาพ) ในความคิดตนเองมาอธิบายความในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ผู้อื่นเข้าใจ เป็นตัวหนังสือกลับเป็นเรื่องยากลำบากอย่างยิ่ง เพราะสถาปนิกเรามักมีจุดด้อยในการอธิบายความและถ่ายทอดข้อมูลออกมาเป็นตัวอักษร ดังนั้นเราจึงควรหันมาคิดร่วมกันว่าจะมีวิธีการหรือเครื่องมือใดที่สามารถทำให้สถาปนิกสื่อสารอธิบายความคิดของตนเองออกมาเป็นตัวหนังสือได้อย่างง่ายดาย

สถาปนิกทุกสาขาวิชาชีพและผู้จบการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมล้วนแล้วแต่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักคิดด้วยมาตั้งแต่จำเริญกันในวันมหาวิทยาลัย และต่อมาในการปฏิบัติวิชาชีพของตนเองการใช้ความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาระหว่างการทำงาน ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานและวิธีการแก้ปัญหาให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้ได้มากที่สุด วิธีคิดของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นสถาปนิกทุกสาขาถือเป็นสิ่งที่น่าสนใจเผยแพร่เป็นแนวทางให้สังคมวิชาชีพได้ศึกษาและต่อยอดความคิดอันจะเป็นผลเชิงบวกต่อวิชาชีพในภาพรวมต่อไป

ในเมื่อสถาปนิกมีระบบวิธีคิดแบบ Mind Map อยู่แล้ว เราลองมาคิดแบบมุกกลับให้สถาปนิกเราคิดเป็นตัวหนังสือโดยใช้ Mind Map เป็นพื้นฐานโครงสร้างความคิดแล้วต่อยอดขยายความเค้าโครงด้วยกลุ่มคำหรือคำอธิบายสั้นๆ เพื่อใช้สื่อสารอธิบายความกับตัวเองและผู้อื่น ควรจะเป็นแนวทางที่ดีในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และยังสามารถประยุกต์ใช้ Mind Map ในรูปแบบต่างๆ ต่อเนื่องไปยังกระบวนการทำงานออกแบบหรือกิจกรรมอื่นๆ ของตนเองได้อีกมากมายอย่างอีกด้วย

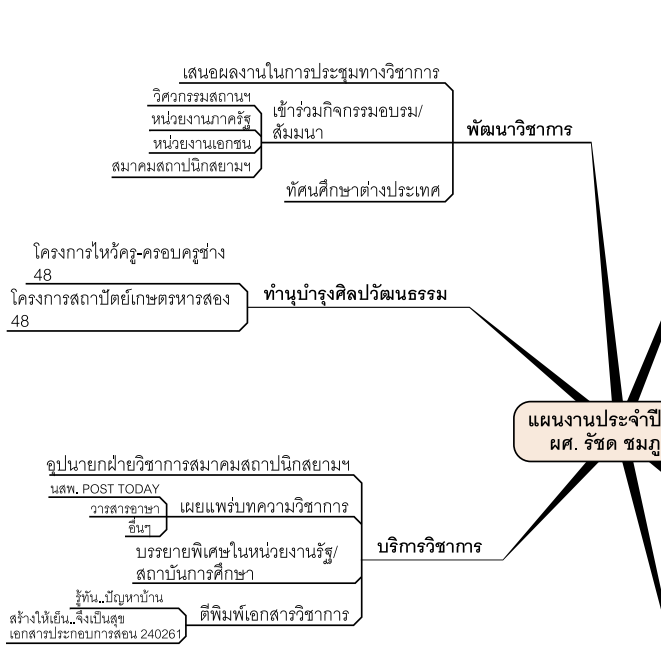
ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ หากสถาปนิกไทยสามารถจัดระบบความคิดในสมองของตนเองด้วย Mind Map อย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ย่อมสามารถช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดพฤติกรรมบันทึกข้อมูลและประสบการณ์ทางวิชาชีพของสถาปนิกบ้านเราให้ลดน้อยถอยลงได้ และจะถือเป็นมิติใหม่ในการเรียนรู้ร่วมกันในวงวิชาชีพได้เป็นอย่างดี

ที่ผ่านมาผู้เขียนได้รับการบอกเล่าให้ฝึกฝนการจดบันทึกและฝึกการคิดด้วย Mind Map มาจากคุณยอดเยี่ยม เทพธานนท์ มาตั้งแต่ปี 2543 และพบว่า เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงาน การวางแผน การเตรียมการสอนและการจดบันทึกเนื้อหาการบรรยาย และการอบรมสัมมนาต่างๆ เพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นบทความในเวลาต่อมา รวมทั้งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดระบบความคิดของตนเองได้เป็นอย่างดีและได้นำความรู้นี้มาเผยแพร่ต่อยังลูกศิษย์และคนเกี่ยวข้องมาโดยตลอด ต่อจากนั้นอีกหลายปีได้มีโอกาสพูดคุยกับคุณชาตรี ลดาลลิตสกุล แห่งต้นศิลป์สตูดิโอ ว่า ได้ใช้เครื่องมือนี้ประกอบการออกแบบงานสถาปัตยกรรมของตนเองเช่นกัน จึงเกิดแรงบันดาลใจในการบอกเล่าแนวทางการประยุกต์ใช้เครื่องมือนี้กับเพื่อนๆ สมาชิกและผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมมาในโอกาสนี้

แนวทางการใช้งาน Mind Map กับงานต่างๆ

1. การใช้ Mind Map ในการแก้ปัญหา: เมื่อเราต้องการคิดวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงาน การเรียน และอื่นๆ Mind Map จะช่วยเริ่มต้นช่วยเราคิดและค้นหาวิธีการแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้นโดยเริ่มต้นจาก "ปัญหา" ในส่วนกลางของหน้ากระดาษและค่อยๆ แตกแขนงความคิดออกไปตามหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือความคิด เช่น ต้องการเข้าใจที่มาของปัญหาว่มาจากไหน เราก็เขียนบันทึกลงไปเป็นกลุ่มคำสั้นๆ หรือเราจะคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างไรบ้าง ไปจนถึงการแสวงหาแหล่งข้อมูลเพื่อสนับสนุนวิธีการแก้ไขได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น นอกจากนี้เครื่องมือนี้จะช่วยให้ผู้เขียนมองเห็นภาพรวมและความสัมพันธ์ของข้อมูล (ความคิด) ในการแก้ปัญหาทั้งระบบได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย

2. การใช้ Mind Map ในการจัดบันทึกประชุม : การบันทึกรายงานการประชุมที่เคยประพฤติปฏิบัติจะเป็นการเขียนบันทึกเนื้อหาเรียงกันไปตามระเบียบวาระเหมือนการเขียนเรียงความ แต่การบันทึกด้วย Mind Map จะช่วยให้ผู้บันทึกสามารถเขียนสรุปประเด็นและใจความของวาระการประชุมแต่ละวาระได้ง่ายขึ้น ผู้เขียนจะ

ความคิดได้ง่าย รวมทั้งยังทำให้เราอ่านทบทวนข้อมูลความคิดของเราและนำไปใช้งานต่อไปในรูปแบบอื่นๆ ได้สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ จากผังความเชื่อมโยงขอเนื้อหาข้อมูลเหล่านี้จะทำให้เรามองเห็นโครงข่ายความสัมพันธ์ของข้อมูลทุกประเด็นในการบรรยาย

มองเห็นข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการประชุมต่างๆ ได้อย่างครบถ้วนพร้อมข้อมูลด้วยกระดาษเพียงแผ่นเดียว ไม่ว่าจะเป็นการประชุม แนวทางการแก้ไขปัญหา การสรุปการพิจารณาอนุมัติ ไปจนถึงผู้รับผิดชอบดำเนินการ และสิ่งสำคัญอีกประการคือ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำข้อมูลไปใช้ติดตามเรื่องหรือวาระในการประชุมครั้งต่อไป

3. การใช้ Mind Map ในการทำโปรแกรมการออกแบบ/วิทยานิพนธ์: การเริ่มต้นการคิดข้อมูลโปรแกรมการออกแบบอาคารหรือวิทยานิพนธ์ของสถาปนิกและนักเรียนสถาปนิก ควรเริ่มต้นจากการเขียนหัวข้อหรือแนวคิดของโครงการที่เราต้องการออกแบบ ณ ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษแล้วแตกแขนงประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องกับโครงการออกแบบของเราโดยควรเริ่มต้นจากประเด็นหลักคือ Requirement, Criteria และ Preferences แล้วแตกแขนงต่อยอดข้อมูลที่เราต้องการศึกษาหรือต้องการดำเนินการ (ออกแบบ) จากประเด็นเหล่านั้นจนครบถ้วน และสามารถเพิ่มเติมประเด็นหัวข้ออื่นๆ ที่ผู้ออกแบบต้องการหรือเห็นว่าเกี่ยวข้องอย่างจำเพาะเจาะจงกับโครงการนั้นๆ ได้อีกด้วย เช่น หัวข้อกฎหมาย มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง แนวทางการออกแบบต่างๆ กลยุทธ์การประหยัดพลังงาน หรือ กรณีศึกษาอาคาร เป็นต้น

4. การใช้ Mind Map ในการบันทึกข้อมูลการบรรยาย/ อบรม/ สัมมนา : การบันทึกข้อมูลที่ได้รับจากการบรรยาย อบรม สัมมนาที่เข้าร่วมด้วย Mind Map จะทำให้เราเข้าใจเนื้อหาของการบรรยายได้ง่ายและชัดเจนกว่าการเขียนบันทึกแบบ Short note เป็นบรรทัดเรียงกันไปที่เคยปฏิบัติมา เพราะการเขียน Mind Map จะบันทึกข้อมูลเพียงการเขียนสรุปประเด็นสำคัญ หรือ Keywords ของแต่ละหัวข้อหลักและหัวข้อรองในการบรรยายนั้นๆ ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนจบการบันทึกข้อมูลหรือเต็มหน้ากระดาษ พร้อมกันนี้เรายังสามารถเพิ่มเติมประเด็นปลีกย่อยที่เกี่ยวข้องหรือการต่อยอด

ได้อย่างชัดเจน และเมื่อนำมาอ่านทบทวนก็ใช้เวลาไม่มากเพราะเราจะใช้เวลาทำความเข้าใจเนื้อหาทุกประเด็นของเรื่องดังกล่าวด้วยกระดาษแผ่นเดียวอีกเช่นกัน

5. การใช้ Mind Map ในการเขียนวิทยานิพนธ์/ บทความและหนังสือ : การเขียนรายงานวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทหรือปริญญาตรีขึ้นไปเป็นข้อมูลที่มีรูปแบบโครงร่างเป็นมาตรฐานผนวกกับข้อมูลที่มีความซับซ้อนจำนวนมากสัมพันธ์กัน ดังนั้น การใช้ Mind Map จะช่วยเรียบเรียงโครงร่างของข้อมูลวิทยานิพนธ์ที่มีรูปแบบมาตรฐานได้เป็นหมวดหมู่และเป็นระบบตามรูปแบบ หรือ Format ของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ บทนำ การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระเบียบวิธีวิจัย เป็นต้น นอกจากนี้เครื่องมือนี้ยังช่วยจัดลำดับความสัมพันธ์ของข้อมูลของวิทยานิพนธ์ในทุกส่วนและทุกมิติได้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำ Literature Review ที่มีปริมาณข้อมูลเป็นจำนวนมากและแสดงการเชื่อมโยงข้อมูลนั้นๆ ไปยังแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่สืบค้นมาได้ชัดเจนและถูกต้อง

เช่นเดียวกันกับการเขียนบทความและหนังสือตำราต่างๆ เราจะสามารถเริ่มต้นเค้าโครงเนื้อหาบทความหรือหนังสือตำราของเราจากการกระทำในลักษณะเดียวกันคือ เริ่มจากหัวข้อเรื่อง และกำหนดโครงร่างของเนื้อหาที่เราต้องการนำเสนอจนครบหัวข้อ และแตกแขนงความคิด/ เนื้อหาย่อยๆ ลงไปจากโครงร่างเนื้อหาหลักและรองต่อเนื่องกันไปจนครบถ้วน

ประโยชน์ของ Mind Map in Architecture

จากแนวทางการใช้งานของ Mind Map สามารถช่วยสถาปนิกและนักเรียนสถาปนิกแก้ปัญหาที่เป็นจุดด้อยในระบบวิธีคิดแบบภาษาภาพของตนเองได้ด้วยการจำแนกข้อมูลในสมองให้เป็นระบบ และเป็นหมวดหมู่ รวมทั้งสร้างความเข้าใจในความเชื่อมโยงของข้อมูลทั้งในแง่

ภาพรวมและรายละเอียด ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ช่วยสร้างความเข้าใจกลไกความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือในรูปแบบลักษณะภาษาภาพและกราฟิกและระบบภาพรวม (Whole System) ที่คุ้นเคยกับวิธีคิดแบบปกติของสถาปนิก
2. สร้างทักษะให้สถาปนิกมีความสามารถเขียนย่อความ และสรุปความ และอธิบายต่อผู้อื่นให้เข้าใจได้ง่ายด้วยการเชื่อมโยงกับรูปแบบวิธีคิดแบบภาษาภาพในสมองของตน
3. ช่วยจำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ/เรื่องราว/ปัญหาเราที่สนใจได้อย่างเป็นระบบ อย่างมีระเบียบและเป็นหมวดหมู่ หรือ สร้าง System Thinking ที่เป็นภาษาตัวหนังสือในระบบความคิด
4. ทำให้มองเห็นภาพรวมและเข้าใจภาพรวมและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหัวข้อ/ เรื่องราว/ ปัญหาเราที่สนใจได้ดียิ่งขึ้นด้วยการพิจารณาข้อมูลจากหน้ากระดาษเพียงแผ่นเดียว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการคิดแก้ไขและคิดต่อยอดสิ่งที่เป็นอยู่ได้โดยสะดวก
5. สามารถลดปริมาณการจัดเก็บเอกสารรายงานต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลจำนวนมากได้ด้วยการสรุปความเพียงกระดาษ A4 จำนวน 1 แผ่น
6. นำข้อมูลจากแผนภาพ Mind Map ไปประยุกต์ใช้งานต่อได้ทั้งในกระบวนการแก้ปัญหา และการเขียนอธิบายความต่างๆ ซึ่งช่วยลดจุดด้อยด้านการเขียนอธิบายความของสถาปนิกได้เป็นอย่างดี

รูปแบบการใช้งาน Mind Map ประกอบการทำงานของสถาปนิก

ลำดับ	รูปแบบการใช้งาน	จุดประสงค์	ตัวอย่างหัวข้อความคิด
1	การเรียงเรียงความคิดและวิธีการแก้ปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์สภาพที่มา/ที่ไปของปัญหา เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ที่มาของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา ความเชื่อมโยงของปัญหากับวิธีการแก้ปัญหา
2	จัดบันทึกการประชุม	<ul style="list-style-type: none"> สามารถบันทึกประเด็นสำคัญของการประชุมได้อย่างครบถ้วน สามารถใช้ประกอบการติดตามหรือดำเนินการตามวาระการประชุมต่างๆ ได้อย่างสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> ตามระเบียบวาระการประชุม บันทึกสรุปประเด็นของแต่ละวาระประชุม
3	จัดทำโปรแกรมการออกแบบ/ วิทยานิพนธ์	<ul style="list-style-type: none"> เรียงเรียงข้อมูลที่ใช้ประกอบการออกแบบ จำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบออกเป็นกลุ่ม/ประเด็นอย่างชัดเจน แสดงเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหัวข้อและภายในหัวข้อเดียวกัน เพิ่มเติม/ ปรับลดประเด็นและหัวข้อที่ต้องการได้โดยสะดวก สามารถมองเห็นภาพรวมของโครงการได้อย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> Concept Requirement of Project Criteria of Project Preference of Project Design Solutions
4	บันทึกข้อมูลการบรรยาย/ สัมมนา	<ul style="list-style-type: none"> บันทึกเค้าโครงเนื้อหาหลัก-รองของการบรรยาย สรุปย่อเนื้อหาตามประเด็นเนื้อหาหลัก-รองของการบรรยาย 	<ul style="list-style-type: none"> หัวข้อหลักการบรรยาย Agenda สรุปเนื้อหาหลัก/ รองในแต่ละ Agenda
5	การเขียนโครงการวิทยานิพนธ์/ บทความหรือทำต้นฉบับหนังสือ	<ul style="list-style-type: none"> นำเสนอเค้าโครงเนื้อหาหลัก-รองของวิทยานิพนธ์/ บทความ/ หนังสือ สรุปย่อเนื้อหาตามประเด็นเนื้อหาหลัก-รองของบทความ/หนังสือ 	<ul style="list-style-type: none"> รูปแบบโครงร่างเนื้อหาตามประเภท หัวข้อหลัก-รองตามโครงร่างของวิทยานิพนธ์ สรุปย่อเนื้อหาหลัก/รองในแต่ละบทหรือหัวข้อเรื่อง